

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ТЕРОРИЗМУ,
СЕПАРАТИЗМУ, ЕКСТРЕМІЗМУ ТА НЕЛЕГАЛЬНІЙ
МІГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 28 жовтня 2016 р.)*

**COMBATING TERRORISM, SEPARATISM,
EXTREMISM AND ILLEGAL MIGRATION: CURRENT
SITUATION, PROBLEMS AND PROSPECTS**

*Materials
of International scientific and practical conference
(Dnipro, October 28, 2016)*

Дніпро
2016

банку даних та автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем (наказ МВС та Держкомкордону України від 29.07.2002 № 723/435).

Однак, після значної кількості змін у міграційному законодавстві та ліквідації підрозділів громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб в органах внутрішніх справ наповнення вказаного обліку призупинилось. Незважаючи на збільшення кількості затриманих нелегальних мігрантів, надсилання їхніх дактилокарт Держприкордонслужбою носить епізодичний характер.

Вказаний напрямок роботи планується відновити, використовуючи можливості Департаменту інформаційної підтримки та координації поліції «102» НПУ. Відновлення вказаного обліку стане одним із першочергових ефективних кроків із запровадження механізму ідентифікації іноземців-порушників міграційного законодавства та реалізації положень Концепції створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 № 1428-р.

З метою вирішення вказаного питання ДБЗПТЛ підготовлено відповідну інформацію з пропозиціями щодо вирішення вказаного питання, яку за підписом керівництва Національної поліції надіслано до МВС України.

Леонов Борис Дмитрович

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
Національної академії
Служби безпеки України

ТЕРОРИЗМ ТА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ

Загальновідомо, що тероризм, як суспільно небезпечне явище, тісно пов'язаний з організованою злочинністю. В останні двадцять років висловлювалася гіпотеза про те, що між цими явищами існує певний зв'язок, що має вираження, зокрема, у площині наркотероризму, який з'явився ще у 1980-х роках минулого століття, коли з'ясувалося, що обіг наркотиків використовується для досягнення політичних цілей терористів. Зауважимо, що в останні роки змінилися й пріоритети міжнародної діяльності із запобігання злочинності як у світі в цілому, так і в ряді країн і регіонів: тепер вони пов'язані не з традиційними проблемами у сфері злочинності, а з тероризмом, транснаціональною організованою злочинністю, корупцією, торгівлею людьми й відмиванням грошей [1].

Взаємовідносини між організованими злочинними групами і терористами усе частіше характеризуються симбіозом. З погляду окремих науковців, більш доцільним є розгляд цих феноменів саме з цієї позиції.

Так, наприклад, відомий дослідник В. Лакер включив у свою роботу «Новий тероризм» цілий розділ про співробітництво між організованою злочинністю і тероризмом, оскільки в деяких випадках існує симбіоз між тероризмом і організованою злочинністю, якого не було помітно раніше [2, с. 211]. Підтримує думку про існування зв'язку між цими явищами й А. Шмід, який вважає, що, незважаючи на те, що це два окремих явища, які не слід змішувати, між ними існує спільний зв'язок [3, с. 191]. У подальшому, уточнюючи цю думку, Ф. Вільмс зробив припущення, що в деяких випадках тероризм може перетворюватися в організовану злочинність і навпаки. Такий зв'язок може мати вияв у формі об'єднань, спілок, співробітництва, злиття, зближення чи симбіозу [4, с. 53]. Дехто взагалі вважає, що тероризм і організована злочинність зливаються в одне ціле [5, с. 5].

У дослідженні М. Лаймана і Г. Поттера «Організована злочинність» тероризму присвячено спеціальний розділ, у межах якого зазначено, що «в багатьох актах тероризму політичні завдання можуть поєднуватися з наміром одержати прибуток» [6, с. 307].

Теоретичні міркування прихильників тези про зближення чи злиття тероризму й організованої злочинності розглянуто у статті Ф. Бовенкерка, Б. Чакра «Тероризм і організована злочинність». На думку авторів, при дослідженні цієї проблеми недостатньо виявити існування структурних аналогій, які роблять співробітництво тероризму й організованої злочинності взаємовигідним, оскільки необхідно також зрозуміти механізми, які дозволяють їм діяти спільно. На розвиток цієї тези дослідники припускають, що обидва види організацій приваблюють певні особистісні типи, здатні поєднувати ці види злочинної діяльності [7, с. 14].

Про зрощування тероризму з організованою злочинністю як одну з найсерйозніших загроз безпеці США йдеться у Стратегії боротьби з міжнародною організованою злочинністю (Strategy to combating transnational organized). У доповіді «Тероризм і міжнародна злочинність», яку підготувала дослідницька служба Конгресу США, констатовано, що однією з причин такого зрощування є: повний або частковий збіг інтересів, сфер, форм і методів діяльності організованих злочинних та терористичних організацій; запозичення мотивацій злочинної активності, яка для кримінальних структур може перерости у політичну та ідеологічну активність, а для терористичних – у кримінальну.

Злиття (змикання) міжнародного тероризму та міжнародної організованої злочинності зауважено й російськими дослідниками. Підпільне співтовариство нелегально діючих терористичних і організованих злочинних угруповань утворює певне загальне середовище, що має тенденцію до взаємопроникнення, зростання та «обміну кадрами» [8, с. 15].

Одним із найбільш небезпечних проявів організованої злочинності, що виокремлюється низкою ознак, є тероризм. Йому притаманні як властивості, що характеризують усю цю злочинність у цілому, так і ті з них, які є своєрідними проявами, помітними саме в тероризмі. На наш погляд, співвідношення тероризму й організованої злочинності доцільно визначити з урахуванням системно-структурного підходу.

Можна стверджувати, що вивчення тероризму в ракурсі співвідношення з організованою злочинністю зачіпає проблему таких філософських категорій, як «частина» і «ціле». Останні виражають відношення між сукупністю об'єктів та об'єктивним зв'язком, який їх об'єднує, що призводить до появи сукупності нових властивостей і закономірностей [9, с. 1342].

Завдяки цьому зв'язку створюється ціле, стосовно якого окремі предмети або елементи виступають як частини. На нашу думку, таке співвідношення має більш складний характер.

По-перше, тероризм, як складова організованої злочинності, має здатність корелювати з іншими складовими цієї злочинності. В основі такого висновку знаходиться припущення про те, що існує вірогідний зв'язок між тероризмом і організованою злочинністю, пов'язаними з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх прекурсорів та контрабандою, яка не має суворо функціональної залежності, але дозволяє виявити певну кореляційну залежність. Зауважимо, що термін «кореляція» (від лат. *correlatio* – співвідношення) застосовується в різних галузях науки і техніки для позначення взаємозалежності, взаємної відповідності, співвідношення понять, предметів, функцій. Використовується цей термін і в кримінології, де предмет вивчення – злочинність – має статистичний вимір. Зрозуміло, що на кількісні зміни терористичної злочинності впливає діяльність, пов'язана з наданням будь-яких коштів, фінансових активів чи економічних ресурсів, або фінансових чи інших послуг в інтересах осіб, що здійснюються чи намагаються здійснити терористичні акти. Зростання чи зниження кількості злочинних проявів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів впливає на стан тероризму, оскільки обіг наркотиків використовується для досягнення політичних цілей терористів. Отже, тероризм можна розглядати як своєрідну кореляту, яка несе інформацію про характер і силу зв'язку з іншими складовими міжнародної організованої злочинності.

По-друге, тероризм має підвищену суспільну небезпечність. Оцінка суспільної небезпечності тероризму має свої особливості. Підвищена небезпечність тероризму знаходить відображення в порушеннях загально-визнаних норм міжнародного права. Тероризм посягає на основи світового порядку, порушує норми міжнародного права, оскільки останнє визначає базові принципи і норми, зокрема право на самовизначення, недоторканність державних кордонів, територіальну цілісність. Головна небезпека тероризму полягає в тому, що він, нав'язуючи міжнародному співтовариству насиль-

ницьку систему деструктивних заходів, посягає на мир та безпеку людства. З точки зору суспільної небезпеки злочинного діяння, безпосереднім об'єктом тероризму є мир та безпека людства, яка як динамічна соціальна категорія відтворюється в таких більш конкретних політико-правових поняттях, як територіальна цілісність, державність, самовизначення народів [10, с. 425].

На наш погляд, головним узагальнюючим показником суспільної небезпечності тероризму в бік його поширення є ступінь виразності його деструктивного впливу на численні елементи соціальної системи суспільства. Саме через інтенсивність цього впливу на інші явища і процеси реалізується підвищення суспільної небезпечності, розкривається зміст останньої. Підвищена суспільна небезпечність тероризму виявляється в різноманітних аспектах: загрозі заподіяння шкоди невизначеному колу невинних жертв, власності, громадській безпеці тощо. Глобальність тероризму, його підвищена суспільна небезпека обумовлюється випадковістю вибору об'єкта безпосереднього злочинного впливу терористів.

На жаль, кримінологічна характеристика «сплаву» терористичної і організованої злочинності кримінологами України майже не досліджувалася. Звернімо увагу на окремі позиції українських дослідників з цього приводу.

На думку А.П. Закалюка, зв'язок організованої злочинності й тероризму виявляється в тому, що: 1) вчинення терористичного акту або погроза його вчинення є одним із засобів організованої злочинної діяльності (як засіб залякування, шантажування, силового тиску в інтересах організованої злочинності); 2) терористична діяльність набуває ознак організованої злочинної і стає різновидом організованого злочинного підприємництва [11, с. 354].

В.С. Зеленецький та В.П. Ємельянов, розглядаючи різновиди вчинення злочину групою осіб, також вважають, що терористична діяльність може здійснюватися у формі організованої злочинної діяльності [12, с. 35–36].

Як результат, визначається утворення терористичної злочинності, якій притаманні, з одного боку, ознаки організованої злочинності, з іншого – виключно «терористичні» [13, с. 54–55]. Безумовно, між тероризмом, терористичною і організованою злочинністю існують спільні характеристики, які є неминучими хоча б тому, що входять до єдиної системи суспільства і є кримінальними глобальними явищами, мають схожі механізми прояву, хоча дії причин, а також способи вчинення злочину є дещо різними.

З урахуванням викладеного, можна дійти висновку, що спільними характеристиками організованої злочинності і тероризму можуть бути: 1) корислива мотивація (тероризм в інтересах організованої злочинної діяльності); 2) систематична колективна злочинна діяльність осіб (при тероризмі можлива діяльність однаків); 3) реалізація злочинної діяльності різними організаційними структурами (від організації із стійкою структурою до більш гнучких і динамічних мережевих структур); 4) визначальним методом досягнення мети є насильство, інші способи залякування та силового тиску; 5) прагнення до влади та панування на певній території.

Винятково саме характеристиками тероризму, які докорінно відрізняються від організованої злочинної діяльності, є такі: 1) вплив на прийняття рішення або відмови від нього державою, міжнародною організацією, фізичною, юридичною особою або групою осіб, а в деяких випадках – досягнення релігійних, сепаратистських, національних цілей; 2) публічний характер; 3) наявність невинних жертв або інших об'єктів посягань; 4) залякування, навмисне створення обстановки страху, напруги на загальносоціальному (масовому) рівні.

1. Доклад одиннадцатого Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовного правосудия: Бангкок, 18–25 апреля 2005 г. // Организация Объединенных наций: веб-сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/Russian/events/11thcongress/a_conf203_18.pdf. – Заголовок с экрана.

2. Laqueur W. The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction / W. Laqueur. – New York : Oxford University Press Phoenix Press, 2001.

3. Schmid A. Links Between Terrorist and Organized Crime / Alex P. Schmid // Transnational organized crime. – 1996. – № 2(4). – P. 40–82.

4. Williams P. Anticipating organized and Crime / P. Williams, R. Godson // Law and Social Change. – 2002. – Vol. 37. – № 4 (June). – P. 311–355.

5. Makarenko T. Transnational crime and its evolving links to terrorism and instability / T. Makarenko // Jane's Intelligence Review. – 2001. – Vol. 13. (November). – P. 5–6.

6. Livingstone N. The War against Terrorism / N. Livingstone // Lexington Mass. – 1982.

7. Бовенкерк Ф. Терроризм и организованная преступность / Ф. Бовенкерк, Б. Чакра // Форум по проблеме преступности и общества. – 2004. – № 1–2. – Т. 4. – С. 3–16.

8. Использование современных методов вовлечения лиц в террористическую деятельность. Аналитический обзор / автор. коллект: Бондаренко А.Е., Гончарова Т.А., Егоров Д.А. и др. ; под общ. ред. Новикова А. П. –М., 2013.

9. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. –2-е изд., перераб. и доп. – М : Большая Рос. энцикл. ; СПб. : Норинг, 2004.

10. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы / В. Ф. Антипенко. – К. : Юнона-М, 2002.

11. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / А. П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007.

12. Зеленецький В. С. Концептуальні основи визначення категоріально-понятійного апарату у сфері боротьби з тероризмом : наук.-практ. посіб. / В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов. – Х. : Кроссрууд, 2006.

13. Галузин А.Ф. Принцип правовой безопасности и борьба с терроризмом / А.Ф. Галузин // Инф. бюлетень Міжвід. наук.-дослід. центру з проблем боротьби з організованою злочинністю. – 2006. – № 5. – С. 54–55.